

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-83-100>

УДК 339.923:061.1ЄС(4):330.341.1(477)

ІСТОРИЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ Й ТРЕНДИ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ¹

HISTORICAL DETERMINANTS AND DEVELOPMENT TRENDS OF EUROPEAN ECONOMIC INTEGRATION: PROSPECTS FOR UKRAINE

Горін Назар Олегович

кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник відділу економічної історії,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування
Національної академії наук України»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9110-9129>

Gorin Nazar

State Organization «Institute for Economics and Forecasting of the
National Academy of Sciences of Ukraine»

Стаття присвячена комплексному дослідженню історичних детермінантів, інституційних закономірностей та сучасних трендів політики розширення Європейського Союзу в умовах глобальної трансформації. Проаналізовано діалектичну взаємодію процесів поглиблення та розширення інтеграції, їхній вплив на еволюцію ЄС від економічного співтовариства до політичного союзу та реформування його договірної бази. Особливу увагу приділено зміні парадигми розширення після 2022 р., коли процес набув вираженого геостратегічного та безпекового виміру. Обґрунтовано, що перспективність членства України залежить не лише від темпів внутрішніх реформ та імплементації *acquis communautaire*, а й від готовності самого ЄС до інституційної трансформації, подолання «пастки однастайності» та адаптації бюджетних механізмів до нових реалій. Визначено, що інтеграція України є ключовим елементом архітектури європейської безпеки та інструментом цивілізаційної демаркації.

Ключові слова: Європейський Союз, Україна, інституційні реформи, політика розширення, поступова інтеграція.

The article examines the historical determinants, institutional patterns, and contemporary trends shaping the European Union's enlargement policy within the broader transformation of European economic integration. Particular attention is paid to the dialectical interaction between the processes of deepening and widening integration, which have driven the EU's evolution from an economic community to a complex political and economic union. The study identifies the geopolitical, economic, and institutional preconditions of successive enlargement waves and analyses their profound impact on the constant reform of the EU's legal framework and decision-making mechanisms. The paper also explores the transformation of the Copenhagen criteria, highlighting their shift from formal institutional compliance toward more complex, qualitative indicators of governance, rule of law, and long-term reform sustainability. Special emphasis is placed on the emerging model of gradual integration, which envisages sectoral participation of candidate states in selected EU policies prior to full membership. New enlargement instruments – including staged accession, reversibility mechanisms, and conditional financial support – are critically assessed as essential tools for balancing the institutional absorption capacity within the EU and maintaining strong reform incentives in candidate countries. Furthermore, the research demonstrates that since 2022, EU enlargement policy has acquired a pronounced geostrategic and security dimension, functioning as a primary instrument of political stabilization and civilizational alignment in a divided world. In this context, Ukraine's accession prospects depend not only on the successful compliance with the *acquis communautaire* and internal economic modernization but also, significantly, on the EU's own internal institutional readiness for further expansion. It is argued that overcoming the

¹ Підготовлено в Державній установі «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України» за рахунок бюджетних коштів, спрямованих на забезпечення проведення державними науковими установами наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок за результатами державної атестації.

«unanimity trap» and reforming budgetary mechanisms are essential prerequisites for a successful future Union of 30+ members, making the integration of Ukraine a pivotal test for the future of the EU and a cornerstone of the new European security architecture.

Keywords: European Union, Ukraine, institutional reforms, enlargement policy, gradual integration.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження зумовлена докорінною трансформацією політики розширення ЄС, яка в умовах сучасних геополітичних зрушень переросла межі техніко-правової імплементації *acquis communautaire* і набула стратегічного безпекового виміру. Сучасний етап інтеграції характеризується діалектичним зв'язком між необхідністю розширення на Схід та внутрішньою потребою ЄС у глибокій інституційній реформі для подолання «пастки одностайності», адаптації бюджету та оновлення політики згуртованості. На відміну від попередніх хвиль, нинішній процес охоплює країни у стані постконфліктної трансформації або прямої воєнної загрози, що вимагає переосмислення класичних теорій *widening* і *deepening* та наукового аналізу нових інструментів, таких як кластерний підхід та механізмів оборотності реформ.

Для України євроінтеграція набула екзистенційного значення, поєднавши в собі модель глибокої економічної модернізації, цивілізаційний вибір та ключовий елемент довгострокових гарантій миру й інституційної стійкості. Поява концепції «поступової інтеграції» та секторального входження до внутрішнього ринку ЄС створює унікальні можливості для відбудови держави, проте водночас висуває жорсткі вимоги до якості врядування та сталості реформ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий дискурс щодо розширення ЄС формувався на перетині теорій європейської інтеграції, інституціоналізму та геополітики. Теоретичне осмислення європейської інтеграції пройшло шлях від ідеалістичних проєктів повоєнного часу до складних моделей сучасного союзу, що характеризуються переходом від нормативно-економічного до геостратегічного трактування розширення, а також зміною логіки процесу від «трансформаційної» до «безпекової», формуванням концепції «поступової інтеграції», або моделі «*access before accession*» як відповіді на інституційну втому самого ЄС [4; 5; 6; 19]. Прагнення до інтеграції в європейське співтовариство є не лише геополітичним вибором, як слушно зауважує В. Марчук, а й «глибоким цивілізаційним рішенням, спрямованим на закріплення

європейських цінностей у державному та суспільному житті» [15].

Дослідження історичних передумов інтеграції засвідчують, що післявоєнна консолідація Західної Європи була зумовлена необхідністю економічної відбудови, зниження залежності від зовнішньої допомоги та формування спільного ринку [2; 5; 8; 14]. Так, Т. Боднарчук зазначає, що торговельно-економічна інтеграція стала ключовою детермінантою активізації внутрішньоєвропейської торгівлі, зростання технологічної складності експорту та формування наднаціональної системи економічного управління [11]. Дослідження історичних детермінант включення України до міжнародних економічних відносин підкреслюють, що аналіз минулого дозволяє встановити закономірності сучасних інтеграційних процесів і траєкторій розвитку, виявити парадигмальні зміни у теорії міжнародної конкуренції, що відбулися під впливом постіндустріальної трансформації світової економіки [16].

Сучасний етап розвитку інтеграційних процесів характеризується зміною парадигми міжнародних економічних відносин. В. Геєць наголошує на формуванні «нової нормальності» глобальної економіки, що відкриває можливості для позиціонування нових держав у геоекономічній структурі світу [12]. Водночас руйнування традиційних міжнародних інституцій і перехід від однополярної до більш фрагментованої системи світового порядку формують нові виклики для інтеграційних об'єднань. У цьому контексті інтеграція розглядається не лише як економічний, а як інституційно-безпековий механізм адаптації до глобальної нестабільності. Сучасні макроекономічні оцінки свідчать, що інтеграція до європейських і євроатлантичних структур супроводжується притоком прямих іноземних інвестицій, технологічним оновленням і прискоренням економічного зростання [13].

Аналіз етапів відносин Україна – ЄС і результатів самітів демонструє системність політичного діалогу та стратегічність інтеграційного курсу [15]. Умови повномасштабної війни актуалізували інтеграцію як інструмент безпеки, фінансової стабілізації та політичної підтримки [20]. Війна посилила суспільну під-

тримку європейського курсу та закріпила його безальтернативність [17]. Новітній напрям досліджень інтерпретує розширення ЄС як геостратегічний процес. У науковому та експертному дискурсі фіксується перехід від нормативно-трансформаційної до безпекової логіки розширення. Це відображає ширшу тенденцію переосмислення розширення ЄС як інструменту стабілізації континенту в умовах війни та глобальної турбулентності. Відбувається реальний, а не декларативний перехід до операційної політики розширення [10].

Хоча історичні етапи інтеграції та загальні тренди розширення ЄС детально описані в науковій літературі, залишається недостатньо вивченим механізм адаптації інструментів поступової інтеграції до специфічних умов України як держави у стані війни, а також відсутній комплексний аналіз того, як геостратегічна доцільність вступу корелює з інституційною спроможністю ЄС до внутрішньої самореформації.

Метою статті є виявлення історичних закономірностей і сучасних трендів політики розширення Європейського Союзу, а також визначення їхнього впливу на трансформацію інтеграційної моделі ЄС і перспективи членства України в новій парадигмі розширення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес розширення Європейського Союзу є унікальним механізмом не лише географічного зростання, а й фундаментальної трансформації самої природи європейської інтеграції. Від моменту заснування Європейського співтовариства вугілля та сталі (ЄСВС) у 1951 р. шістьма державами-засновниками – Бельгією, Францією, Німеччиною, Італією, Люксембургом та Нідерландами – ідея «дедалі тіснішого союзу» була нерозривно пов'язана з можливістю залучення нових членів. Протягом десятиліть кожна хвиля розши-

рення не була випадковим актом збільшення кількості учасників, а відповідала певним внутрішнім трендам розвитку ЄС, супроводжуючись глибокими інституційними реформами, зміною інтеграційних парадигм та адаптацією економічних механізмів.

Аналіз історичної ретроспективи дозволяє встановити певні закономірності: розширення (widening) та поглиблення (deepening) інтеграції завжди перебували у стані діалектичної взаємодії [2]. Кожен крок до розширення кордонів ЄС вимагав перегляду договорів для збереження дієздатності інституцій, а кожна криза розвитку стимулювала пошук нових форм залучення сусідніх держав. На сучасному етапі, в умовах безпрецедентної геополітичної нестабільності, викликаної російською агресією проти України, ці закономірності набувають нової форми, трансформуючи розширення з технічного процесу відповідності критеріям на стратегічний інструмент безпеки та демократичної демаркації.

Для розуміння логіки розвитку ЄС необхідно звернутися до фундаментальної дискусії про «поглиблення» та «розширення». Поглиблення стосується процесу дедалі тіснішої інтеграції, що проявляється у збільшенні повноважень Союзу, переході від міжурядового співробітництва до наднаціонального управління та запровадженні спільної валюти. Розширення, у свою чергу, є процесом поступового залучення всіх європейських держав, які поділяють спільні цінності та відповідають встановленим критеріям. Ці два процеси не є взаємовиключними. Навпаки, поглиблення часто є передумовою для успішного розширення, оскільки більша кількість членів вимагає ефективніших механізмів прийняття рішень, щоб уникнути паралічу інституцій. Зокрема, концепція «географічного переливу» (geographical spill-over) [3] припускає, що успішна інтеграція в одній сфері чи регіоні

Таблиця 1

Концепції «географічного переливу»

Концепція	Визначення	Основні прояви в історії ЄС
Поглиблення (Deepening)	Посилення інтеграції всередині існуючих членів	Створення Єдиного ринку, запровадження Євро, Шенгенська угода
Розширення (Widening)	Горизонтальна інституціоналізація через залучення нових членів	Сім хвиль приєднання нових держав від 1973 до 2013 року
Розширення сфери (Broadening)	Включення нових сфер політики до компетенції ЄС	Спільна зовнішня та безпекова політика, оборонні ініціативи (EDIS, EDIP, Readiness 2030)

Джерело: сформовано автором на основі [2], [3], [6]

створює стимули для її поширення на сусідні держави.

Історично економічний союз завжди перебував правовому та політичному. Тобто інтеграція починалася з економічного співробітництва, яке згодом вимагало розширення правової бази та створення відповідних політичних інституцій. Ця послідовність зберігається і в сучасних процесах приєднання, де вступ до єдиного ринку часто розглядається як проміжний етап перед повним політичним членством. Кожна хвиля розширення відповідала певному історичному контексту та внутрішнім потребам Союзу. Розгляд цих етапів дозволяє побачити, як змінювалися пріоритети ЄС від чисто економічних до геополітичних.

Перше розширення (1973): північноатлантичний вектор. Приєднання Данії, Ірландії та Великої Британії в 1973 р. стало першим випадком виходу Союзу за межі початкового ядра шести держав. Це рішення було ратифіковане у Великій Британії через народний референдум, що підкреслило демократичний характер процесу. Проте це розширення також виявило перші виклики, пов'язані з різними баченнями майбутнього інтеграції, зокрема між прихильниками федералізму та прихильниками міжурядового підходу. Саме після цієї хвилі почалися заклики до більшої бюджетної дисципліни та реформи Спільної аграрної політики (САП), покликаної надати підтримку фермерам, сільським територіям і всій агропродовольчій галузі ЄС. Угода у Фонтенбло (1984) стала стійким рішенням, заснованим на принципі, що фінансовий тягар будь-якої держави-члена повинен бути пропорційним її рівню добробуту.

Південне розширення (1981–1986): демократичний транзит. Греція приєдналася до Союзу в 1981 р., невдовзі після повалення режиму військової диктатури в 1974 р. Схожий шлях пройшли Іспанія та Португалія, ставши членами в 1986 р. Основною метою другої і третьої хвилі було закріплення демократичних перетворень у країнах Південної Європи. Це розширення мало глибокий вплив на розвиток регіональної політики. Включення переважно аграрних країн до високоіндустріалізованого Союзу призвело до значних регіональних дисбалансів, що стимулювало створення Спільної регіональної політики та структурних фондів. Це стало відповіддю на потребу в «економічній та соціальній згуртованості», яка пізніше була закріплена в Єдиному європейському акті.

Четверта хвиля (1995): нейтралітет та розвиток. Австрія, Фінляндія та Швеція приєдналися до ЄС у 1995 р., коли Союз уже функціонував на засадах Маастрихтського договору. Ці держави були економічно стабільними та мали високі соціальні стандарти, що значно розширило вплив ЄС на півночі континенту. Прикметно, що Норвегія, яка також підписала договір про приєднання в 1972 та 1994 рр., обидва рази відмовилася від членства за результатами референдумів.

П'ята, шоста та сьома хвилі (2004, 2007, 2013): возз'єднання Європи. Розширення 2004 р. було найбільш масштабним як за кількістю країн (десять: Чехія, Естонія, Кіпр, Латвія, Литва, Угорщина, Мальта, Польща, Словаччина та Словенія), так і за чисельністю населення. Це була історична спроба подолати десятиліття розколу Європи після завершення Холодної війни. У 2007 р. до них приєдналися Болгарія та Румунія, а в 2013 році – Хорватія, ставши другою країною колишньої Югославії в ЄС після Словенії. На думку Ф. Шіммельфенніга східноєвропейські країни змогли вступити до ЄС не лише через економічну вигоду, а тому, що вони апелювали до спільних ліберальних цінностей, які західні країни не могли ігнорувати [8].

Тенденція розвитку ЄС свідчить про те, що розширення завжди виступало каталізатором для зміни внутрішніх правил гри. Відсутність адаптації інституцій до зростаючої кількості членів загрожувала паралічем прийняття рішень. Єдиний європейський акт (*Single European Act, SEA, 1986*) не лише заклав основи Єдиного ринку до 1993 р., а й став прямою відповіддю на виклики Південного розширення. Він посилив роль Європейського парламенту та замінив одноставність на голосування кваліфікованою більшістю у деяких сферах, таких як спільний митний тариф та свобода надання послуг. Маастрихтський договір (*Maastricht Treaty, 1992*) пішов ще далі, створивши структуру трьох опор та підготувавши ґрунт для запровадження єдиної валюти – євро. Він ввів поняття громадянства ЄС та розширив співпрацю в сферах зовнішньої політики, оборони та внутрішніх справ. Амстердамський договір (*Treaty of Amsterdam, 1997*) мав на меті реформувати інституції перед вступом країн Центральної та Східної Європи, але не зміг вирішити ключові питання щодо складу Комісії та ваги голосів у Раді. Ці питання стали відомі як «залишки Амстердама» (*Amsterdam leftovers*). Ніццький договір (*Treaty of Nice, 2001*) запровадив

Таблиця 2

Хвилі розширення Європейського Союзу

Хвилі розширення	Рік	Кількість нових членів	Геополітичний контекст (тренди розширення)
Перша	1973	3	Економічна стабілізація післявоєнної Європи
Друга	1981	1	Зміцнення демократії в Греції
Третя	1986	2	Постдиктаторський транзит Іспанії та Португалії
Четверта	1995	3	Завершення Холодної війни, розширення на Північ
П'ята	2004	10	Реінтеграція Центральної та Східної Європи
Шоста	2007	2	Балканський вектор, завершення «східного» циклу
Сьома	2013	1	Постконфліктна стабілізація Західних Балкан

Джерело: сформовано автором на основі [6; 9]

необхідні зміни до системи голосування, щоб Союз міг функціонувати з 25 членами. Проте лише Лісабонський договір (*Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community*, 2009), підписаний після провалу Конституційного договору, завершив цю трансформацію. Він запровадив посади Президента Європейської Ради та Високого представника з питань закордонних справ, а також розширив застосування QMV (Qualified Majority Voting) на більш, ніж 40 напрямків політики.

Однією з найбільш чітких закономірностей у процесі розширення стало формування суворих умов для кандидатів, відомих як Копенгагенські критерії. Встановлені у 1993 р., вони стали відповіддю на перспективу вступу багатьох країн колишнього Східного блоку. Вимоги до країни-кандидата включали політичну стабільність, економічну спроможність та прийняття *acquis* (здатність виконувати зобов'язання, що випливають із членства).

У 1995 р. Європейська Рада додала вимогу щодо наявності відповідних адміністратив-

Таблиця 3

Основні угоди щодо заснування і принципів функціонування ЄС та їх вплив на процеси розширення

Договір	Рік підписання	Основна мета реформи	Зв'язок із розширенням
Римські договори (Treaties of Rome)	1957	Заснування Європейської економічної спільноти і Європейської спільноти з атомної енергії	Закладення правових рамок та процедурних параметрів для розширення
Єдиний європейський акт (Single European Act, SEA)	1986	Формування принципів Єдиного ринку, визначення принципу солідарності – економічної та соціальної згуртованості ЄС	Підготовка до вступу Іспанії та Португалії
Маастрихтський договір (Maastricht Treaty, Treaty on European Union)	1992	Створення ЄС, валютний союз	Розширення повноважень для нових сфер
Амстердамський договір (Treaty of Amsterdam)	1997	Реформа інституцій	Підготовка до приєднання країн ЦСЄ
Ніццький договір (Treaty of Nice)	2001	Зміна системи голосування	Розрахунок на Союз із 25-27 членів
Лісабонський договір (Treaty of Lisbon)	2007	Демократизація та ефективність	Відповідь на виклики розширеного ЄС

Джерело: сформовано автором на основі [6; 9]

них та судових структур, а в 1999 р. – критерій «добросусідства», щоб запобігти імпорту конфліктів до Союзу. Незважаючи на історичний успіх цих критеріїв, подальший розвиток засвідчив їхню недостатність для забезпечення стабільності демократії після вступу. Досвід деяких країн, що приєдналися у 2004 р., показав можливість «демократичного відкату», що спонукає до обговорення концепції «Копенгаген плюс». Ця концепція передбачає посилення якісних аспектів демократичної культури та підзвітності громадянському суспільству.

Економічні дані підтверджують, що розширення ЄС сприяло значному зростанню добробуту нових членів. Так, країни ЦСЄ, які приєдналися у 2000-х роках, продемонстрували темпи зростання вищі за середні в ЄС. За даними 9-го Звіту про згуртованість, ВВП на душу населення в Центральній та Східній Європі зріс з 52% від середнього показника ЄС у 2004 р. до майже 80% у 2021 р. Незважаючи на це, 28% населення ЄС все ще проживає в регіонах, де ВВП на душу населення нижче 75% від середнього показника, переважно в східних та південних частинах Союзу [9]. Ключовими факторами конвергенції стали доступ до єдиного ринку та значні фіскальні трансферти через політику згуртованості. Регіони, що приєдналися у 2004 р, виграли в середньому 23% у ВВП на душу населення за 15 років після вступу [7]. Проте для країн, що готуються до вступу сьогодні (Україна, Західні Балкани, Молдова), виклик полягає в тому, що вони мають менший рівень початкової економічної відповідності порівняно з хвилею 2004 р.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну в лютому 2022 р. докорінно змінило сприйняття розширення всередині ЄС. Процес, який роками вважався технічним та бюрократизованим, перетворився на «геополітичний імператив» та «найважливішу геостратегічну інвестицію в мир та безпеку». Надання статусу кандидата Україні та Молдові у 2022 р., а Грузії у 2023 р., стало актом стратегічного самовизначення ЄС. Якщо раніше розширення керувалося логікою трансформації чи стабілізації, то тепер домінує логіка демаркації – проведення чіткої лінії між демократичним європейським простором та сферою впливу агресивних авторитарних режимів [1]. Україна перетворила свою боротьбу за виживання на програму реформ, демонструючи вражаючий прогрес у виконанні законодавчих зобов'язань, незважаючи на війну [10].

Геополітичне пробудження ЄС також дало новий поштовх процесам у Західних Балканах, які тривалий час перебували у стагнації. Чорногорія наразі є лідером процесу, маючи на меті завершити переговори протягом 2026 р. Албанія також прискорилася, відкривши п'ять із шести переговорних кластерів. Проте прогрес залишається фрагментованим. Боснія і Герцеговина стикається з політичними кризами, що гальмують її шлях, а Північна Македонія заблокована через необхідність внесення конституційних змін щодо визнання болгарської меншини. Сербія, незважаючи на формальне прагнення до членства, демонструє відсутність прогресу у вирівнюванні зі Спільною зовнішньою та безпековою політикою ЄС, що стає критичною умовою в нових реаліях. Розширення до 30+ членів ставить перед ЄС складні питання внутрішньої готовності. Основними сферами, що потребують реформування, є бюджет, система голосування та структура інституцій. Одним із головних ризиків розширеного Союзу є «пастка однотайності» (unanimity trap). Вже зараз окремі держави-члени використовують право вето для блокування стратегічних рішень, що робить ЄС вразливим до зовнішнього маніпулювання. Обговорюється можливість розширення застосування голосування кваліфікованою більшістю (QMV) на проміжні етапи розширення та деякі сфери зовнішньої політики. Пропонується використовувати «посилене QMV» для прийняття технічних рішень щодо переговорних кластерів, зберігаючи однотайність лише для фінального акту прийняття нового члена. Для того, щоб шлях до членства не здавався кандидатам «потягом у нікуди», ЄС впроваджує модель поступової інтеграції (gradual integration). Вона передбачає надання переваг членства (доступ до програм, ринків, участь у засіданнях Ради як спостерігачі) ще до офіційного вступу, залежно від прогресу в реформах [4]. Основними інструментами цієї моделі є: плани зростання для Західних Балкан та Молдови, що пов'язують фінансування з реформами; механізм «більше за більше» (more for more), де успіхи в фундаментальних сферах (верховенство права) дають доступ до нових галузей співпраці; участь у кластерах: перехід від відкриття окремих глав до тематичних блоків, що робить процес динамічнішим.

Окремим трендом є мілітаризація та посилення оборонної готовності ЄС. Європейська оборонно-промислова стратегія (EDIS) та Європейська програма оборонної промисло-

вості (EDIP) мають на меті подолати фрагментацію оборонного ринку. Важливо, що Україна розглядається як невід'ємна частина цієї стратегії. Передбачено фінансування спільних проєктів з українськими компаніями та використання досвіду України для модернізації європейського оборонно-технологічного сектору.

Аналіз попередніх хвиль та сучасних тенденцій дозволяє встановити наступні закономірності, що впливатимуть на майбутніх членів:

– Примат фундаментальних цінностей: реформи у сфері правосуддя та верховенства права більше не є формальністю. ЄС впроваджує механізми оборотності (reversibility), що дозволяють зупинити переговори або припинити фінансування у разі відкату реформ.

– Геополітична лояльність: вирівнювання із зовнішньою політикою ЄС стає такою ж важливою умовою, як і економічні реформи. Держави, які намагаються балансувати між ЄС та його стратегічними суперниками (як росія чи Китай), стикатимуться з дедалі більшими перешкодами.

– Поступовість замість т. зв. «великого вибуху»: наступне розширення, швидше за все, відбуватиметься хвилями або індивідуально, через механізм поступового входження до єдиного ринку та інституцій.

– Внутрішня реформа ЄС як передумова: кандидати повинні усвідомлювати, що їхній вступ залежатиме не лише від їхніх власних зусиль, а й від здатності ЄС домовитися про внутрішню трансформацію бюджету та системи голосування.

Розширення залишається найбільш потужним інструментом зовнішньої політики ЄС, здатним трансформувати цілі регіони. Проте в умовах геополітичних зсувів, цей процес вимагає від обох сторін не лише технічної відповідності, а й стратегічної відваги. Марта Кос, єврокомісарка з питань розширення, наголосила, що «Україна вже зараз зробила позитивний внесок у розвиток Європи, змусивши ЄС переосмислити пріоритети... Методологія, яку ми зараз використовуємо, створена для миру. Але маємо знайти рішення, як подолати розрив між чинною методологією та геополітичними викликами. Вступ України до ЄС варто сприймати не лише як розширення, а й як геополітичну необхідність. Вперше в історії ми маємо можливість, якщо все зробимо правильно, об'єднати Європу. І це наба-

гато важливіше, ніж просто розширення» [19]. Отже, успіх майбутнього розширення визначатиме не лише кордони ЄС, а й його спроможність бути глобальним гравцем у XXI ст. Надання Україні, Молдові та країнам Західних Балкан чіткого шляху до членства є критичним для забезпечення довгострокового миру, стабільності та процвітання на всьому європейському континенті.

Висновки. Аналіз хвиль розширення засвідчив, що кожне приєднання нових держав виступало тригером для договірних і процедурних реформ. Інституційна архітектура ЄС еволюціонувала синхронно з географічним зростанням, що підтверджує наявність структурної залежності між widening і deepening. Це означає, що майбутнє розширення неминуче супроводжуватиметься реформою бюджетної, голосувальної та виконавчої систем Союзу.

Якщо у XX ст. розширення виконувало передусім економічно-конвергенційну та демократизаційну функції, то після 2022 р. воно набуло виразного геополітичного і безпекового змісту. Розширення стало інструментом стратегічного стримування, просторової стабілізації та цивілізаційної демаркації європейського простору.

Вступні критерії трансформуються від формально-інституційних вимог до якісних характеристик державного управління. Механізми зворотності інтеграції, умовності щодо дотримання принципів верховенства права та фінансової обумовленості свідчать про перехід до після вступного моніторингу демократії. ЄС фактично відходить від моделі «цілковитого» вступу, замінюючи її секторальним і поетапним залученням кандидатів до політик Союзу. Це дозволяє зменшити інституційне навантаження на ЄС і мінімізувати ризики асиметричної інтеграції.

Держави сучасної хвилі розширення (Україна, Молдова, Західні Балкани) мають нижчий рівень економічної конвергенції, ніж країни розширення 2004 р., що вимагатиме більших обсягів політики згуртованості, довших перехідних періодів та гнучкіших фінансових інструментів інтеграції. Перспективи вступу нових держав визначатимуться як їхнім реформаторським прогресом, так і політичною спроможністю самого ЄС реформувати принцип однастайності, бюджетну модель та спільні політики відповідно до нових геополітичних, економічних і безпекових обставин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ghincea M., Pleșca L. Enlargement reimagined: shifting logics behind EU expansion. *The Loop*. 2025. July 15. URL: <https://theloop.ecpr.eu/enlargement-reimagined-the-shifting-logics-behind-the-eus-expansion/> (дата звернення: 27.02.2026)
2. Gligorov V. Deepening and widening the Europe. *Peščanik*. 2012. March 15. URL: <https://pescanik.net/deepening-and-widening-the-europe/> (дата звернення: 27.02.2026)
3. Haas E. B. *The Uniting of Europe: Political, Social, and Economic Forces, 1950–1957*. Stanford : Stanford University Press, 1958. 552 p.
4. Lehne S., Nechev Z., Grieveson R. Access before accession: rethinking the EU's gradual integration. Carnegie Endowment for International Peace, 2025. URL: https://carnegie-production-assets.s3.amazonaws.com/static/files/Lehne%20et%20al_Gradual%20integration.pdf (дата звернення: 27.02.2026)
5. Marchuk V., Dudkevych V. European Integration of Ukraine: Political and Security Practices. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis ; VEDA, 2022. 144 p. URL: https://lib-repo.pnu.edu.ua/bitstream/123456789/20215/1/Marchuk-Ukrajine_2_1.korektura.pdf (дата звернення: 27.02.2026)
6. Maresceau M. EU Enlargement: Origins and Practice. In: Segers M., Van Hecke S. eds. (2023). *The Cambridge History of the European Union*. Cambridge University Press. P. 411–456.
7. Prochniak M., Rapacki R. Economic growth and real convergence in Central and Eastern Europe: lessons for the future enlargement of the EU. Swedish Institute for European Policy Studies (SIEPS). 2024. December. URL: <https://sieps.se/en/publications/2024/economic-growth-and-real-convergence-in-central-and-eastern-europe-lessons-for-the-future-enlargement-of-the-eu/> (дата звернення: 27.02.2026)
8. Schimmelfennig F. *The EU, NATO and the Integration of Europe: Rules and Rhetoric*. Cambridge : Cambridge University Press, 2003. 323 p.
9. Two decades of progress: evaluating the successes and lessons in implementing the EU budget from the 2004 enlargement. European Parliament, 2025. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/775381/ BUDG_BRI\(2025\)775381_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/775381/ BUDG_BRI(2025)775381_EN.pdf) (дата звернення: 27.02.2026)
10. Zorić B. The 2025 enlargement package signals a shift from rhetoric to resolve – at least for some. *EU Institute for Security Studies*. 2025. November 10. URL: <https://www.iss.europa.eu/publications/commentary/2025-enlargement-package-signals-shift-rhetoric-resolve-least-some> (дата звернення: 27.02.2026)
11. Боднарчук Т. Л. Інтеграційні процеси в системі захисту національних економічних інтересів країн Західної Європи у повоєнний період. *Історія народного господарства та економічної думки України*. 2023. № 56. С. 24–43. <https://doi.org/10.15407/ingedu2023.56.024>
12. Геєць В. М. Геоенікономічні виклики для країн G7. *Економіка України*. 2020. № 3 (700). С. 3–5. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2020.03.003>
13. Городніченко Ю., Обстфельд М. Стратегія зростання для України. *VoxUkraine*. 2026. 11 лютого. URL: <https://voxukraine.org/strategiya-zrostannya-dlya-ukrayiny> (дата звернення: 27.02.2026)
14. Історичні детермінанти включення України в систему міжнародних економічних відносин : монографія / В. В. Небрат, Н. О. Горін та ін. ; за ред. В. В. Небрат ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2021. 528 с.
15. Марчук В. Європейська інтеграція України: політичний і безпековий виміри. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. 2024. № 17. URL: <https://journals.pnu.if.ua/index.php/politology/article/view/121> (дата звернення: 27.02.2026)
16. Небрат В. Новації в теорії міжнародної конкуренції та економічної інтеграції: висновки для України. *Трансформація економічних систем та інститутів у нових геостратегічних реаліях* : матеріали XXXIII Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених і студентів (Дніпро, 24–25 квіт. 2023 р.). Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2023. С. 159–172.
17. Пашков М. Євроінтеграція в умовах війни: виклики і перспективи : аналітична доповідь. Київ: Центр Разумкова, 2022. 9 с. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2022/12/28/2022-MATRA-IV-KVARTAL-7.pdf> (дата звернення: 27.02.2026)
18. Пищуліна О., Юрчишин В. Зближення України з ЄС – від поточного відставання до перспективного прискорення. Київ : Центр Разумкова, 2022. 25 с. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/zblyzhennia-ukrainy-z-yes-vid-potocnog-vido-vidstavannia-do-perspektivnogo-pryskorenna> (дата звернення: 27.02.2026)
19. Сидоренко С. Єврокомісарка не виключила вступ України у ЄС в 2027 р. *Європейська правда*. 2026. 14 лютого. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2026/02/14/7231208/> (дата звернення: 27.02.2026)
20. Сівова Т. Перспективи вступу України до Європейського Союзу в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2025. № 73. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-65>

REFERENCES:

1. Ghincea, M., & Pleșca, L. (2025, July 15). Enlargement reimagined: Shifting logics behind EU expansion. *The Loop*. Available at: <https://theloop.ecpr.eu/enlargement-reimagined-the-shifting-logics-behind-the-eus-expansion/> (accessed February 27, 2026).
2. Gligorov, V. (2012, March 15). Deepening and widening the Europe. *Peščanik*. Available at: <https://pescanik.net/deepening-and-widening-the-europe/> (accessed February 27, 2026).
3. Haas, E. B. (1958). *The uniting of Europe: Political, social, and economic forces, 1950–1957*. Stanford: Stanford University Press.
4. Lehne, S., Nechev, Z., & Grievson, R. (2025). *Access before accession: Rethinking the EU's gradual integration*. Washington: Carnegie Endowment for International Peace. Available at: https://carnegie-production-assets.s3.amazonaws.com/static/files/Lehne%20et%20al_Gradual%20integration.pdf (accessed February 27, 2026).
5. Marchuk, V., & Dudkevych, V. (2022). *European integration of Ukraine: Political and security practices*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis; VEDA. Available at: https://lib-repo.pnu.edu.ua/bitstream/123456789/20215/1/Marchuk-Ukrajine2_1.korektura.pdf (accessed February 27, 2026).
6. Maresceau, M. (2023). EU enlargement: Origins and practice. In M. Segers & S. Van Hecke (Eds.), *The Cambridge history of the European Union* (pp. 411–456). Cambridge: Cambridge University Press.
7. Prochniak, M., & Rapacki, R. (2024). *Economic growth and real convergence in Central and Eastern Europe: Lessons for the future enlargement of the EU*. Stockholm: Swedish Institute for European Policy Studies. Available at: <https://sieps.se/en/publications/2024/economic-growth-and-real-convergence-in-central-and-eastern-europe-lessons-for-the-future-enlargement-of-the-eu/> (accessed February 27, 2026).
8. Schimmelfennig, F. (2003). *The EU, NATO and the integration of Europe: Rules and rhetoric*. Cambridge: Cambridge University Press.
9. European Parliament. (2025). *Two decades of progress: Evaluating the successes and lessons in implementing the EU budget from the 2004 enlargement*. Brussels: European Parliament. Available at: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/775381/BUDG_BRI\(2025\)775381_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/775381/BUDG_BRI(2025)775381_EN.pdf) (accessed February 27, 2026).
10. Zorić, B. (2025, November 10). *The 2025 enlargement package signals a shift from rhetoric to resolve – at least for some*. Paris: EU ISS.
11. Bodnarchuk, T. L. (2023) Intehratsiini protsesy v systemi zakhystu natsionalnykh ekonomichnykh interesiv krain Zakhidnoi Yevropy u povoiennyi period [Integration processes in the system of protection of national economic interests of Western European countries in the postwar period]. *Istoriâ narodnogo gospodarstva ta ekonomičnoi dumki Ukraini – History of Economics and Economic Thought of Ukraine*, vol. 56, pp. 24–43. <https://doi.org/10.15407/ingedu2023.56.024> (accessed February 27, 2026) (in Ukrainian)
12. Heiets, V. M. (2020) Heoekonomichni vyklyky dlia krain G7 [Goeconomic challenges for G7 countries]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, vol. 3, pp. 3–5. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2020.03.003> (accessed February 27, 2026) (in Ukrainian)
13. Horodnichenko, Yu., Obstfeld, M. (2026, February 11) Stratehiia zrostannia dlia Ukrainy [A growth strategy for Ukraine]. *VoxUkraine*. Available at: <https://voxukraine.org/strategiya-zrostannya-dlya-ukrayiny> (accessed February 27, 2026) (in Ukrainian)
14. Nebrat, V. V. (Ed.). (2021) *Istorychni determinanty vkluchennia Ukrainy v cucmemy mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn* [Historical determinants of Ukraine's integration into the system of international economic relations]. Kyiv: Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia NANU (in Ukrainian)
15. Marchuk, V. (2024) Yevropeiska intehratsiia Ukrainy: politychni i bezpekovi vymiry [European integration of Ukraine: Political and security dimensions]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Serii: Politolohiia – Bulletin of the Precarpathian University. Series: Political Science*, vol. 17. Available at: <https://journals.pnu.if.ua/index.php/politology/article/view/121> (accessed February 27, 2026) (in Ukrainian)
16. Nebrat, V. V. (2023) Novatsii v teorii mizhnarodnoi konkurentsii ta ekonomichnoi intehratsii: vysnovky dlia Ukrainy [Innovations in the theory of international competition and economic integration: Conclusions for Ukraine]. *Transformatsiia ekonomichnykh system ta instytutiv u novykh heostratehichnykh realiiakh* (Dnipro, April 24–25, 2023). Dnipro: Univ. im. A. Nobelia pp. 159–172. (in Ukrainian)
17. Pashkov, M. (2022) *Yevrointehratsiia v umovakh viiny: vyklyky i perspektyvy* [European integration under war conditions: Challenges and prospects]. Kyiv: Tsentrazumkova. Available at: <https://razumkov.org.ua/images/2022/12/28/2022-MATRA-IV-KVARTAL-7.pdf> (accessed February 27, 2026) (in Ukrainian)

18. Pyshchulina, O., Yurchyshyn, V. (2022) *Zblyzhennia Ukrainy z YeS – vid potochnoho vidstavannia do perspektyvnoho pryskorennia* [Ukraine's convergence with the EU – from current lag to prospective acceleration]. Kyiv: Tsentr Razumkova. Available at: <https://razumkov.org.ua/statti/zblyzhennia-ukrainy-z-yes-vid-potochnogo-vidstavannia-do-perspektyvnogo-pryskorennia> (accessed February 27, 2026) (in Ukrainian)

19. Sydorenko, S. (2026, February 14) Yevrokomisarka ne vykliuchyla vstup Ukrainy u YeS v 2027 rotsi: treba znaity shliakh [European Commissioner did not rule out Ukraine's accession to the EU in 2027: A path must be found]. *Yevropeiska pravda – European Truth*. Available at: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2026/02/14/7231208/> (accessed February 27, 2026) (in Ukrainian)

20. Sivova, T. (2025) Perspektivy vstupu Ukrainy do Yevropeiskoho Soiuzu v umovakh voiennoho stanu [Prospects of Ukraine's accession to the European Union under martial law]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, vol. 73. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-65> (in Ukrainian)

Дата надходження статті: 22.02.2026

Дата прийняття статті: 08.03.2026

Дата публікації статті: 18.03.2026